

Dr. Carles Feixa,
Professor titular d'Antropologia Social de la
Universitat de Lleida.

L' AVENTURA IMAGINÀRIA. UNA VISIÓ ANTROPOLÒGICA DE LES ACTIVITATS FÍSiques D' AVENTURA A LA NATURA

Resum

Les activitats físiques d'aventura a la natura han tendit a analitzar-se, fins ara, des de la perspectiva de la praxi. Aquest article posa l'èmfasi en la perspectiva del discurs: es manté que la identitat diferenciada dels denominats esports d'aventura no prové dels seus aspectes pràctics o materials, sinó de la seva dimensió imaginària o simbòlica. L'aventura apareix com una escenografia per a la gestió controlada de les emocions, en que les accions se subordinen a les percepcions i el riscos reals als perills imaginaris. En aquest sentit, s'analitzen algunes imatges persistents en els mitjans de comunicació, s'estableixen associacions amb fenòmens com les rutes de lleure dels joves, se subratllen els aspectes rituals que encobreixen aquestes activitats i es clou proposant una anàlisi de l'aventura com a fet social total.

Paraules clau: esports d'aventura, natura-cultura, emoció, imaginaris corporals, cultura juve-nil, ritual, fet social total.

Imatges d'aventura

"Quan sents parlar per primer cop dels esports d'aventura, les paraules com risc, velocitat, natura, llibertat, aigua, adrenalina t'envaeixen el cap... Per a alguns ha estat una experiència *light* i massa cara, mentre que per d'altres ha estat un dels dies més emocionants i excitants mai viscuts." ("El Pirineu, paradís dels esports d'aventura", *La Mañana*, 23-4-1995).

Així comença un dels múltiples reportatges sobre els denominats esports d'aventura que sovintegen darrerament en els mitjans de comunicació de casa nostra. La cita delimita, d'entrada, un camp semàntic on es barregen tres visions de la vida i del món: la visió física externa (natura, aigua, velocitat), la visió emotiva interna (risc, llibertat) i la visió química resultant (adrenalina). El reportatge continua relatant les experiències d'una colla d'urbanites després d'una diada fent ràfting o parapent en alguna població de l'alt Pirineu. A cavall entre l'encís romàntic i la moda, es van retratant les diverses dimensions d'aquest "fer l'animal dins un ordre establert" [*sic*] que significa baixar pel riu dins d'una embarcació pneumàtica: "Després d'uns quants quilòmetres de sortejar ràpids, pedres, remar, aplanar-te per esquivar les branques i mullar-te a cadascun dels moviments de la barca, arribes al final del trajecte entre excitat i cansat. Moll fins als ossos, és l'hora de comentar la jugada. 'És al.lucinant', diu algú amb cara més aviat d'espantat. 'Jo m'esperava molt més', diu un altre amb la mateixa cara d'espantat que el seu veí". Però no només fan ràfting: també poden fer marxa a cavall, *hydrospeed*, pònting, *trekking*, descens de barrancs i excursions amb *quads* o amb cotxes 4x4 (anar amb petits vehicles a motor o amb Vitara camp a través o pels camins de muntanya també és un esport d'aventura!). Això sí: "Els que vénen a Lleida a gaudir de la natura i dels esports d'aventura tenen també un altre al.luciant: el culinari. Aquí es pot degustar

tot tipus de cuina". Potser per això s'acaba la jornada pensant que "val la pena tornar algun dia a *patir saludablement*" (la cursiva és meua).

L'empresa que gestiona aquest gresol d'emocions i sensacions individuals i col·lectives s'anomena precisament Yeti Emotions, que com es pot comprovar és un nom molt autòcton i natural (podria ser, certament, el nom d'una atracció de qualsevol parc d'atraccions de la Bush Company). Això sí, està formada per una colla de joves inquiets: "Tot un organigrama i un seguit de consignes creades per ells i que configuren el seu món. Són gent sana, jove i que es pren la seva feina molt seriosament". La majoria són d'origen urbà i costums cosmopolites, han optat per viure de la natura i han creat una autèntica subcultura que es percep en el llenguatge i les formes de vestir. Si fa no fa, com els *hippies* o neorurals que els van precedir en aquesta aventura d'anar a viure al Pirineu (fins i tot és possible que alguns siguin *hippies* reciclats). Potser per això veuen en els esports d'aventura "una tendència social a fer coses fora del comú i escapar de les grans ciutats, en un intent gairebé desesperat de recuperar el contacte amb la natura". Per no esglaiar al personal, recorden que el risc és més aparent que real, que mai no han tingut un accident greu: "Tot està molt controlat". L'imaginari simbòlic dels esports d'aventura és present, complexament, en aquest i en d'altres reportatges semblants. Tot el ventall d'activitats posades en un mateix escenari físic i en un mateix univers simbòlic: l'escenari de la natura recuperada, l'univers

de les emocions controlades. La natura com a reclam, com a decorat salvatge, la natura exotitzada: "Al cor del Pirineu, on la gent és 'bona, sana i noble' podreu gaudir d'una gran quantitat de possibilitats per alimentar el temps lliure i la cultura de l'esport", resa un dels prospectes publicitaris d'una empresa de l'Alt Urgell, que ha escollit com a lema: "La Costa Verda del Pirineu. Enganxa't!". Les emocions gestionades, forçades al límit, que remetent a la naturalesa animal de l'home ("fer l'animal dins un ordre"). Discursos turístics, discursos naturalistes. Un ampli ventall de valors simbòlics associats a pràctiques molt diverses però unides per aquest imaginari fortament condicionat per l'esclat de les emocions i del risc. Emocions limitades, controlades, en certa manera fictícies. Riscos provocats, artificials, en certa manera imaginaris. En això consisteix precisament el gran atractiu d'aquestes activitats: es tracta d'una aventura imaginària, experimentada en viu i en directe, però altament tecnificada i prevista, com un viatge en el Dragon Khan de Port Aventura (nom simbòlic!). La diferència és que l'escenari no són unes artificials muntanyes russes sinó unes naturals muntanyes catalanes. Salou i Sort: capitals de l'aventura a la costa i al Pirineu, parcs d'atraccions per als caps de setmana i les vacances de sedentaris urbanites. Però, quines són més "reals" i quines més "imaginàries"? No són el Segre i la Noguera del ràfting una natura reificada, domesticada? Un dels candidats a l'alcaldia de Sort proposa en el seu programa electoral "adecuar el actual lecho del río, actuando en la presa que impide que los descendos en ràfting desde Llavorsí pasen por Sort" (*La Mañana*, 17-5-1995). Hi ha diferències de naturalesa o només de grau en aquest ampli espectre d'activitats físiques d'aventura a la natura? Quines són les concepcions culturals subjacents a aquests imaginaris

Ràfting-2. Benito Ibáñez. Espanya. Fotosport 94.

d'aventura i natura emergents en les societats postmodernes?

L'aventura entre natura i cultura

"La persecución del riesgo o la práctica de actividades físicas arriesgadas se basa en razones ancladas en el cerebro, la psicofisiología del riesgo es una mezcla de neurotransmisores y enzimas en la que se barajan compensaciones y satisfacciones psicológicas" ("Me gusta el riesgo", *La Vanguardia*, 1-4-1995).

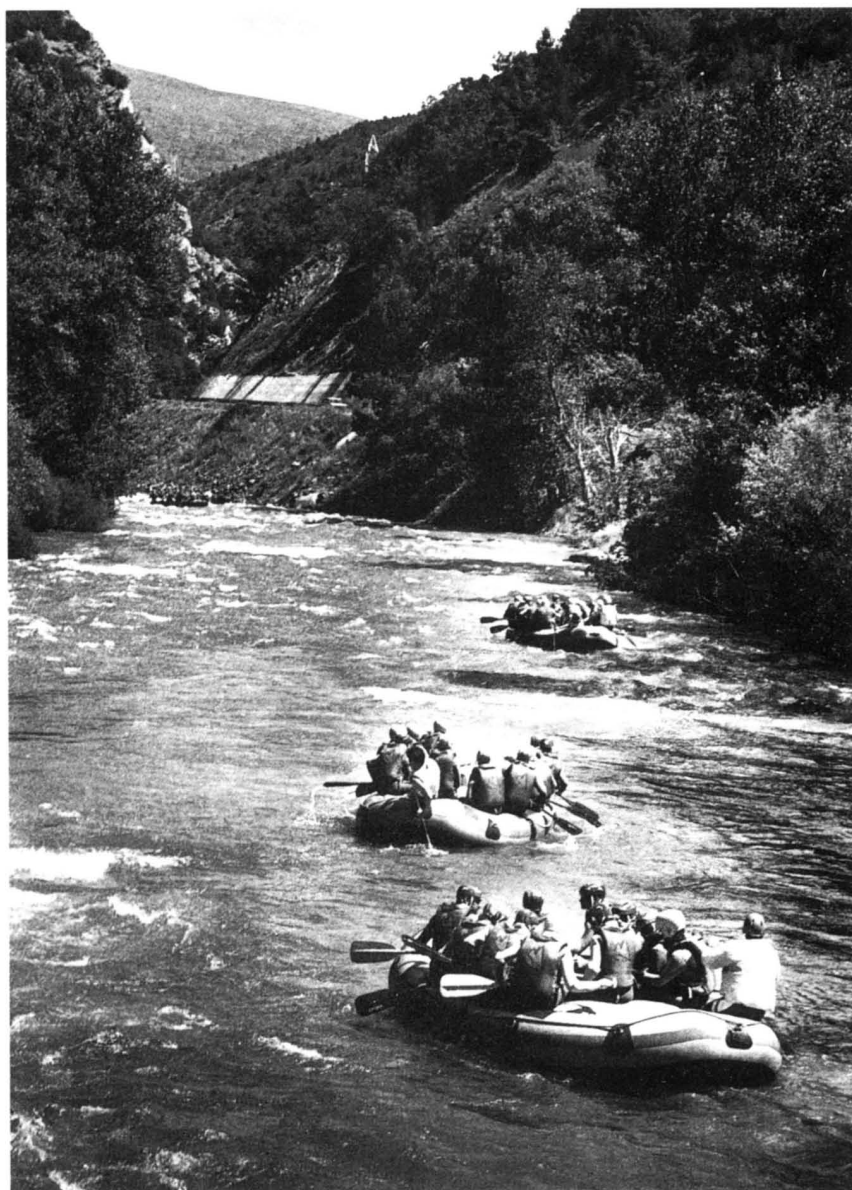
El discurs dominant subratlla les arrels biològiques de les activitats físiques d'aventura a la natura, bo i presentant la tendència vers el risc i l'aventura com un fenomen universal. Tanmateix, ni les activitats físiques, ni la natura ni molt menys l'aventura tenen un significat unívoc en el temps ni en l'espai. Cada cultura defineix uns àmbits on les pràctiques corporals, l'entorn natural i la percepció del risc coexisteixen. Però el significat d'aquestes activitats pot ser molt variable. Una incursió per la selva d'Ituri és per a un pigmeu una activitat rutinària, però per al seu veí bantú (i també per al visitant occidental) és una veritable aventura. Descobrir el

pol nord fou una experiència única per a les expedicions de principis de segle, mentre era l'avorrida activitat de cada dia per als inuit. Els viatges marítics dels indígenes melanesis eren una activitat arriscada que exigia notable enginy, i que era recoberta de nombroses pràctiques màgiques, però era també una forma d'intercanvi quotidià entre les illes del Pacífic. La baixada en embarcacions pels rius pirenaics és avui una activitat de lleure; però per als raiers de principis de segle era fonamentalment una activitat de subsistència. Fer de pastor dels grans ramats transhumants a la Península Ibèrica era exercir notables destreses físiques a la natura, però no hi havia cap sensació d'aventura; els executius japonesos que acudeixen a la serra de Sòria a guardar ramats creuen que viuran grans aventures, malgrat els riscos inexistents.

En les societats preindustrials el risc físic i el contacte directe amb la natura formaven part de la vida quotidiana, i sovint eren ritualitzats mitjançant pràctiques màgico-religioses. Les emocions corporals es vivien llavors en contextos com la festa, la guerra, la religió o la subsistència, sense que fos possible diferenciar bé

cadascun d'aquests àmbits. Per això no era necessari crear escenografies especials per a la gestió controlada de les emocions. Córrer, nedar, navegar, saltar, aixecar pesos, muntar a cavall, combatre, moure's, han estat sempre formes d'intercanvi corporal de l'home amb la natura, activitats motrius imprescindibles en la lluita per la supervivència. L'únic que ha fet l'esport modern és reglamentar-les i dotar-les d'un sentit competitiu que transcendeix el sentit original, de caràcter productiu, religiós o festiu. La memòria oral recorda, a casa nostra, l'abast de determinades activitats físiques arriscades, com els rais i els jocs infantils, que ningú no qualificaria d'esports d'aventura, malgrat ser exercides en plena natura.

Durant els Jocs Olímpics vaig tenir ocasió d'assistir a les competicions de piragüisme d'aigües braves (nom simbòlic) de la Seu d'Urgell. La destresa dels esportistes baixant pel braç artificial del Segre, la seva simbiosi amb l'embarcació i amb el líquid element, la pacient superació de les portes, l'enginyós moviment dels remes, la lluita contra els corrents i remolins, em van recordar la fusió dels raiers amb el riu (amb aquest mateix riu), la seva habilitat barranquejant (mantenint l'equilibri damunt un o dos troncs), guiant sàviament els rais que ells mateixos havien construït, manejant la ganxa i els remes, superant corrents traïdors, obstacles naturals i artificials, fent del riu la seva vida. Ton del Cugossot, un vell raier de Coll de Nargó, famós per la seva agilitat ("era el més ligero") ens contava les seves aventures damunt les primeres embarcacions que van solcar el Segre: "Havíem d'anar per l'aigua, a cavall de la fusta. És que érem una mica àgils, perquè amb dues fustes, dues bigues posades a cavall, anàvem d'un costat a l'altre del Segre, baixàvem un bocí... Te'n poses una a cada peu i drets damunt de les bigues, sense lligar, barranquejant... Allà sota d'aquell pont que hi ha, en diuen lo tomb del Ramo-

Ràfting-3. Benito Ibáñez. Espanya. Fotosport 94.

nillo, baixant en lo xabec, hi havia un home que es deia Ramonillo i l'aigua el va empènyer contra la roca i va quedar plegat i es va ofegar..." (Iniesta; Villaró; Feixa, 1991).

Durant l'època de postguerra, la majoria dels nois, que no formaven part de cap entitat excursionista ni acudien als campaments del Frente de Juventudes, s'organitzaven ells mateixos nombroses activitats físiques d'aventura a la natura. Un informant que va

ser adolescent en un barri de Lleida als anys seixanta em contava el següent: "Durant la meua infància vivíem al carrer. Això et permeteie tremendament funcionar amb la naturalesa. No hi passaven cotxes. El medi ambient hi influïa. Vivíem al davant del castell. Hi havia les cèlebres muntanyetes, on ara és el govern militar, que s'entollae quan plovia una mica, ondulat. Allí fèiem les nostres cabanyes. Mos dedicàem a caçar gra-

notes. Eres ciutadà de Lleida, però viues en contacte amb la natura. O sigui que vai fer molt esport. Eren les èpoques de partit de futbol carrer contra carrer, de pedrades contra el Canyeret, contra Santa Maria Magdalena. Es tractava de tirar pedres els uns als altres. I vinga, pedrada amunt i pedrada avall. Fins que algú es feia mal, i tothom tenia que marxar corrents. Funcionava molt a nivell de colles. Tota la gent era de la meua edat, dels 10 als 15 anys. Hi havia un cap i se citaven els caps per plantejar la batalla. Els territoris on anàvem eren el castell, per barallar-nos amb altres bandes i sobretot per explorar els pous que hi havia, i els túnels, que ara ja no hi són, però llavors eren tota una aventura, a veure si trobaves alguna cosa. I després cap a l'horta, cap al riu, que ja estava tan fastigós com ara, però com que no teníem prou nivell cultural per entendre el que era la contaminació i tal, ens possàvem a capturar serps o granotes, i les portàvem al nostre territori". Les bandes infantils de postguerra perceben la ciutat com un territori per explorar: la natura és present dins l'urbs. El record de l'informant associa aquestes activitats a les pràctiques reglamentades que emergiran als seixanta: "Vaig fer molt esport!" (de fet acabarà sent un destacat esportista). I també ho associa a l'emoció física que transcendeix la rutina: "Era tota una aventura".

I què dir de l'activitat física d'aventura a la natura per antonomàsia: la caça. Es tracta de l'activitat primigènica que va forçar l'home a competir amb si mateix en un ambient natural, a través de la mediació de l'animal. D'una art de subsistència es va anar transformant en una aristocràtica activitat d'aventura a la natura, plenament normativitzada i ritualitzada (vegeu la cacera de la guineu analitzada per Elias, 1992). En les zones rurals peninsulars ha subsistit com activitat de lleure per als pagesos autòctons i d'altres afeccionats (ve-

geu el ritual de la cacera del senglar a Sardenya, sàviament analitzada per Padiglione, 1989). Les connexions entre caça i esport són originalment més intenses del que sembla (vegeu la concepció de l'esport com a "conducta depredadora atàvica", segons Veblen, 1979, equivalent a la "lluïta ritualitzada" de la depredació venatòria). Paradoxalment, la caça pertany avui a un imaginari simbòlic molt allunyat dels denominats esports d'aventura. Per una banda, es tracta d'una activitat considerada poc "moderna". D'altra banda, els seus protagonistes són més aviat adults que joves, més aviat rurals que urbans, més aviat aristòcrates que burgesos. És usual satanitzar als caçadors com a depredadors del medi, mentre es consenteix els usuaris dels esports d'aventura com a ecologistes radiants. Cada societat té, doncs, les seves formes característiques d'aventura organitzada a la natura; el que canvia és la percepció sobre les mateixes.

L'aventura com a emoció mimètica

"Les ocupacions durant l'oci permeten per regla general que [els estats d'ànims i les pulsions, els afectes i les emocions] flueixin amb més llibertat en un espai imaginari especialment creat per aquestes activitats, el qual en certa manera duu a la memòria aspectes de la realitat no recreativa... Mentre l'espai permet per a l'expansió dels sentiments minva o es confina en compartiments especials, les activitats recreatives estan dissenyades per invocar directament els sentiments de les persones i per excitar-los..." (Elias, 1992).

"*The Quest for Excitement in Unexciting Societies*" (la recerca d'emocions en societats sense emocions). Aquest és el títol suggeridor que Norbert Elias donà el 1967 a una ponència sobre l'esport i el lleure presentada al congrés de l'associació britànica de sociologia, publicada com a capítol pòstum del seu llibre pòstum (Elias & Dunning, 1992). Es tracta d'un lúcid

assaig sobre el paper del lleure en el procés de civilització, que conté moltes intuïcions aplicables als esports d'aventura contemporanis. Per a Elias, l'esport i el lleure compleixen a les nostres societats una funció fonamental de reguladors catàrtics, d'instruments per a la gestió controlada de les emocions. A mesura que avança el procés de civilització, augmenta el control social i l'autocontrol sobre les manifestacions públiques d'una emoció forta, però també augmenta la necessitat de vàlvules d'escapament on aquestes emocions es puguin viure d'una manera simulada. Els rituals religiosos, el teatre, el ball han jugat aquest paper en d'altres societats. En les societats industrials avançades, les ocasions per a un gaudi controlat de les emocions es creen i recreen sobretot en les activitats recreatives d'oci. Elias parla de les activitats de lleure com activitats mimètiques per referir-se a la seva capacitat per transposar les emocions de la vida real en una dimensió irreal, imaginària. Les activitats de lleure susciten emocions relacionades amb les que experimentem en d'altres esferes (alegria i por, odi i compassió), però sense els efectes perturbadors que la lliure expressió d'aquestes pot tenir en la vida real. La forma d'apaivagar aquestes tensions no és alliberant-les, sinó la producció d'un determinat tipus de tensions, l'augment d'una tensió-emoció agradable. Com en la tragèdia grega, es produeix una catarsi que té determinats efectes terapèutics, car permet als individus experimentar situacions crítiques de manera satisfactòria. Al capdavall, "els esdeveniments mimètics representen un reducte social en el qual es pot fruit donant sortida a l'emoció sense les seves perilloses implicacions socials i personals" (1992).

Com el cinema o els parcs d'atraccions, les activitats físiques d'aventura a la natura recreen aventures mimètiques mitjançant un escenari altament estructurat, encara que sem-

bli salvatge: l'espai i el temps són ordenats físicament i simbòlica (rutes fluvials, llocs d'aterrada, ritmes minuciosament organitzats, etc.); l'entorn social és gestionat per la institució promotora (empresa de serveis, monitors) i pel mateix grup protagonista. El seu caràcter extraordinari reforça aquest paper catàrtic. Coincidint amb la teoria d'Elias, es tracta de fórmules de resolució pacífica dels conflictes, de guerres simulades que converteixen el medi en adversari. La diferència amb altres menes de vàlvules d'escapament és el paper atorgat al cos. Car les activitats físiques d'aventura a la natura entren dins del camp de les cultures corporals contemporànies. Vivim en una cultura que no sap trobar l'equilibri, que valora l'excés per damunt de tot: retem culte al cos, però el convertim en una màquina; es glorifica l'esport, però es fomenta la teleaddicció; prediquem la continència, però valorem la velocitat i el risc.

Fins que el cos em digui prou: aquest és el títol d'un programa de TV3 en que vaig tenir ocasió de participar fa un temps. Era un debat en que es pretenien tractar diversos fenòmens associats al descontrol corporal de la nostra societat: marxa atlètica, marxa nocturna, estrès laboral, i... esports d'aventura. Posar en un mateix cabàs al propagandista del ponting i a l'addicte a la ruta del *bakalao* era certament arriscat, però va permetre comparacions insòlites. Vivim en una cultura que ha restringit les manifestacions públiques d'emoció forta. A mesura que augmenta el control social i l'autocontrol, també augmenten les formes periòdiques de "descontrol", de bogeria simulada. Es pot dir, en aquest sentit, que la marxa té un efecte catàrtic: l'esquizofrènia individual es converteix en salut social. No hi ha una visió harmònica de les possibilitats físiques i mentals del cos humà. Tenim una visió compartimentada del cos: l'important és el rendiment, la pro-

ductivitat. El lleure es converteix en una feina, en una obligació: produir diversió, orgasmes, rècords, adrenalina...

L'aventura com a subcultura juvenil

"A ver si te das cuenta de que el mañana no existe. Sólo cuenta el hoy. Sólo el ahora. El mañana no existe. A ver si te enteras. Y a ver si tienes huevos y aguantas colgado del viaducto, o ¿tienes miedo, chaval? Tú nunca te has jugado la vida por nada" (*Historias del Kronen*).

Els joves són un dels grups socials que viu de manera més radical aquesta contradictòria cultura del cos: tant la seva ment com el seu cos estan en transició; a més no viuen les restriccions socials en àmbits centrals (treball, poder) sinó en àmbits perifèrics (estudi, lleure). És sobretot en el camp del lleure on cerquen de bastir un espai propi, una representació o simulació de la vida real. En aquest sentit, les macrodiscoteques de les terres de ponent han escollit lemes publicitaris ben eloqüents: "Tot un món" (Big-Ben), "Sensació total" (Wonderful). Diversos autors han posat de relleu els paral·lelismes entre l'escena esportiva i l'escena jove (Sack, 1988; Puig et al., 1987). Malgrat la insistència de la propaganda en el caràcter intergeneracional dels esports d'aventura, el cert és que el discurs s'adreça sobretot als menors de 30 anys. De fet, existeixen notables convergències entre l'imaginari dels esports d'aventura i l'imaginari sobre la cultura juvenil. En ambdós casos hi ha una exaltació del cos i del risc, de la velocitat i l'excitació, de viure el present a tota costa. L'estructura social i la dinàmica espàcio-temporal de l'aventura és molt semblant a la que es pot trobar en diversos imaginaris juvenils, com les rutes de lleure, la conducció d'automòbils o les pràctiques de risc amb les drogues. En tots aquests casos hi ha

una simulació de pèrdua de control corporal que correspon a una accentuació del control social dels joves: en certa manera, es tracta d'experimentar sensacions de llibertat i autonomia en el lleure per compensar la creixent dependència social dels joves al si de les institucions.

A *Historias del Kronen*, la pel·lícula basada en la novella homònima de José Ángel Mañas, una colla de joves de classe mitja es dediquen a practicar un seguit d'activitats físiques d'aventura: córrer la marató de bar en bar durant tota la nit, conduir en eslàlom automobilístic a grans velocitats en direcció contrària, fer gimnàstica penjant-se de ponts al damunt de l'autopista per veure qui aguanta més, practicar l'escalada lliure en edificis en construcció, etc. En totes aquestes activitats hi intervé el risc, la competició amb un mateix o amb altres, la destresa corporal, l'habilitat tècnica i el fet de ser accions compartides amb la colla. L'única diferència amb els esports d'aventura és el marc espacial (la ciutat en comptes de la natura) i temporal (la nit en comptes del dia). Però les funcions socials i psicològiques són equivalents: es tracta de cercar vàlvules d'escapament a la rutina diària, de programar emocions que es viuen al màxim i que fan pujar l'adrenalina. L'essencial, com diu el protagonista, és "jugarse la vida", o més aviat fingir jugar-se-la, precisament perquè la vida, és a dir, l'autonomia plena sobre els propis actes i el propi destí, és allò que no té la joventut, encara que sigui una *jeunesse dorée*. A manca de futur, els joves tenen present, i poden fingir jugar-se'l en forma imaginària, perquè sovint tenen al darrera l'aixopluc dels pares que els mantenen i protegeixen. De la mateixa manera, poden jugar-se-la mentre baixen barrancs o es llencen penjant d'una corda elàstica perquè saben que són aventures imaginàries, que la corda, la tècnica i els monitors els protegeixen.

Les convergències socials i psicològiques assenyalades tenen la seva correspondència en convergències estilístiques: les activitats físiques d'aventura a la natura han generat una autèntica subcultura amb una base social difusa però amb unes imatges, usos i costums característics. El reportatge de *La Mañana* esmentava els trets comuns als treballadors de Yeti Emotions: argot, activitats focals, visió de l'espai i del temps, forma de vestir, etc. Com els *graffers*, els patinadors, els *skaters* o els *rappers*, però també com els xiruqueros, els kumbaiàs o els esquiadors, els practicants dels esports d'aventura han tendit a crear una imatge pública determinada, que pot convergir en una autèntica subcultura (com ha succeït, per exemple, amb els alpinistes). En aquest cas, el tret distintiu no és ni la ideologia, ni la moda, ni la música, sinó una activitat focal determinada: l'aventura. Al capdavant, no són els esports d'aventura la versió "diürna" de la ruta del *bakalao*? No correspon el soroll de la natura salvatge al tronar insistent i monòton de la música màquina, les sacsejades corporals del rafting al frenesí del ball maquinero?

L'aventura com a ritual

"La idea d'un esport secularitzat contrasta amb l'evidència de la recuperació i la valoració del ritus (...) Hom pot fer notar l'indispensable presència en aquest camp de custodis de la tradició i de la formalitat; la fàcil localització dels espais sagrats i prohibits; l'aïllament dels protagonistes; la gestió cerimonial dels preparatius, de les esperes, de les pauses; l'orquestració mai modesta dels inicis; la successió estandaritzada de les fases; la provocació conscient de moments liminars amb les mirades concentrades i les emocions transparents; l'apoteosi de les cloendes. Tot ens recorda de prop als antropòlegs les característiques del ritual" (Padiglione, 1988).

D'ençà de la seva emergència simbòlica, les activitats físiques d'aven-

tura a la natura s'han revestit d'una complexa escenografia cerimonial. En primer lloc, s'ha delimitat un espai de l'aventura, és a dir, un entorn físic i simbòlic que contribueix a dotar de contingut cerimonial totes les activitats que s'hi realitzen. Aquest espai s'ha identificat amb el Pirineu o més aviat amb determinats llocs de l'espai pirinenc (rius, barrancs, ponts, turons, boscos) on periòdicament s'acudeix en peregrinació a realitzar el ritu de l'aventura. Aquests santuaris naturals estan encerclats per infraestructures turístiques, magatzems de relíquies, llocs d'encontre i pregària, presència d'especialistes (tècnics, monitors, animadors) i una certa escenografia estètica (pòsters, vestuari, colors, emblemes). Tot prepara el subjecte per identificar l'espai amb l'efervescència de les emocions. En segon lloc, s'ha delimitat un temps de l'aventura, és a dir, una seqüència de moments repetits, acuradament preparats, concentrats en determinats moments del calendari, que coadjuven a l'experimentació individual i grupal de l'emoció física a la natura. Si es pot parlar dels esports d'aventura com a ritual, apareix sota la forma d'una de les seves variants: els ritus de pas. Es tracta de cerimònies que marquen canvis en l'estatus individual i es caracteritzen per elevades dosis d'emoció. Es componen de tres fases: una fase de separació que comporta un trencament de l'individu respecte de la seva situació "normal"; una fase liminar, marginal i ambigua, on es realitza la transformació de l'individu mitjançant determinades pràctiques físiques i simbòliques, que poden comportar dosis de violència física o de risc; i una darrera fase d'agregació del subjecte a la societat (Turner, 1980). Normalment els ritus de pas impliquen una mort i un renaixement simbòlic del subjecte. Tot i el seu caràcter individual, són cerimònies viscudes en grup. La seva importància en societats primitives i camperoles venia marcada per la seva

relació amb el cicle vital, definint estadis en la vida dels individus. En les societats urbano-industrials avançades, aquestes cerimònies han tendit a perdre el seu significat totalitzant, però en canvi han reaparegut microritius de pas en situacions "liminars" diverses de la vida quotidiana. Ja no existeixen ritus de pubertat que marquin el pas de la infància a la vida adulta, però sí que hi ha múltiples situacions en les quals els joves han de passar per proves físiques, intel·lectuals, religioses o emocionals que els van apropant a l'estatus adult.

Una activitat física d'aventura a la natura acostuma a seguir una seqüència repetida i viscuda amb l'emoció, sobretot quan es fa per primera vegada. Durant la setmana prèvia a la sortida, els joves que han decidit "iniciar-se" es van mentalitzant en el seu lloc de residència, comentant entre ells el que succeirà. L'agència on han contractat el viatge, o la persona que els ha servit de contacte, els han donat informació en forma de prospecte, imatges o relats orals. Es tracta de preparar el trencament amb la vida "ordinària". La data assenyalada es matina per fer el viatge des de la ciutat al Pirineu. En el lloc de trobada, les empreses han preparat un espai on reunir els visitants i explicar-los en què consistirà l'aventura. Mentre el monitor esmenta les normes a seguir (prescriu els ritus) i relata les experiències que es tindran (oferta les emocions), l'adrenalina va pujant. Un moment clau és el canvi de vestimenta: els individus abandonen els seus hàbits quotidians i es posen roba adient per a l'ocasió, habitualment de colors llampants; es tracta del ritus de separació que condueix a la fase liminar. Aquesta consisteix en l'activitat d'aventura a la natura pròpiament dita. El mestre de cerimònies —el monitor— guia als novicis en la descoberta del nou territori: aigua, aire o terra.

El clímax del ritual es produeix durant el "lliscament" per qualsevol

d'aquests elements: l'excitació es desplega, les emocions es dissolen, els crits i moviments corporals construeixen la sensació de l'aventura. El risc físic és sempre un element que reforça el sentiment d'ambigüitat i de temor davant el desconegut. Els estímuls socials convergeixen amb els físics: la sociabilitat i l'adrenalina vessen alhora. L'arribada al destí marca la fi de l'etapa liminar, que pot incloure abraçades, crits col·lectius i respiracions profundes que condueixen de nou l'individu a la terra ferma —a la rutina ordinària—. La fase d'incorporació inclou un seguit d'activitats: el retorn al centre d'acollida, l'abandó dels abillaments i dels estris propis de l'activitat, la recuperació de les energies mitjançant els aliments compartits, el comentari amb els companys de les sensacions viscudes durant l'aventura. El retorn al lloc de residència marca el retorn a la vida quotidiana: l'individu es reintegra a la normalitat, però es tracta d'un individu que ha passat per una mort i un renaixement simbòlics, car ha viscut una nova experiència. Segons com hagi estat viscuda —amb passió o amb indiferència— les sensacions duraran o s'esvairan. En qualsevol cas, ha estat iniciat, i a partir d'ara pot animar d'altres coetanis a passar pel mateix tràngol.

L'aventura com a fenomen social total

“En aquest fenomen social ‘total’, com posem denominar-lo, s'expressen alhora i de cop tot tipus d'institucions: les religioses, jurídiques, morals —en aquestes tant les polítiques com les familiars— i econòmiques, les quals adopten formes especials de producció i consum, o millor de prestació i de distribució, i a les quals cal afegir els fenòmens estètics a que aquests fets donen lloc, així com als fenòmens morfològics que aquestes institucions produeixen” (Mauss, 1979).

He cercat de mostrar, en aquest assaig, els imaginaris simbòlics que convergeixen en les activitats físiques d'aventura a la natura. Però aquestes no són només activitats mentals. La infraestructura material i l'entorn social que les recolza són ben complexos. I els interessos econòmics i polítics que generen tenen cada cop un impacte més gran. Sense anar més lluny, un recent reportatge sobre les eleccions municipals a l'autoanomenada “capital de l'aventura” (Sort, al Pallars Sobirà) es titulava: “Los pros y contras de vivir pendiente de la aventura”, tot recollint com a eix del programa electoral les propostes respecte del tema dels diversos candidats (*La Mañana*, 17-5-1995). El fet és que les institucions i iniciatives sorgides a redós de l'aventura han anat creant un univers propi: fires, botigues especialitzades, objectes, moda, empreses i professionals, agències de viatges, programes televisius, revistes i publicacions periòdiques, etc. Aquest univers es caracteritza, d'una banda, per haver-se dotat d'una lògica específica, d'uns espais i d'uns temps, d'unes pautes, valors i criteris estètics determinats. D'altra banda, es caracteritza també per establir determinades connexions amb les institucions econòmiques, socials, polítiques i ideològiques, és a dir, per constituir-se com una metàfora de la societat postmoderna. Es tracta de la mena de fenòmens socials que Marcel Mauss va anomenar “totals”.

En el seu estudi sobre el do i la reciprocitat ritual en les societats primitives, Mauss (1979) defineix “fets socials totals” aquells “que posen en moviment la totalitat de la societat i de les seves institucions”. Padiglione, Canevacci i Panunzio (1984) han proposat d'aplicar aquesta categoria a l'escenari esportiu, com un esdeveniment capaç de connectar dimensions i elements molt heterogenis entre ells, tot oferint la possibilitat d'una anàlisi de l'esport en una perspectiva macro-social, com a institució que viu de les

interconnexions que realitza a nivells diversos amb les pràctiques socials. La qual cosa suposa fer entrar el món més ample de forma emmascarada, regulada i controlada en el si d'una situació específica (Padiglione, 1988). En els fenòmens socials totals, els homes adquireixen consciència de si mateixos i de la seva situació respecte als altres. Víctor Turner subratlla com el ritual, especialment en les fases liminars, duu a terme una descomposició de la cultura en els seus factors constitutius i una recomposició lliure i lúdica d'aquests. Clif-ford Geertz (1990) ha documentat, de forma exemplar, com una lluita entre galls pot constituir una història que la comunitat balinesa es conta a si mateixa, un comentari expressiu de les relacions socials i de la cultura. Resta per mostrar com la construcció social de l'aventura mostra aspectes centrals de les nostres societats, de les seves formes de producció, segregació, diversió i religió. L'aventura posa en escena alhora una dramàtúrgia de les passions essencials: en el rostre de qui baixa en ràfting o parapent podem copsar-hi la por, la concentració, la joia, el dolor o l'alegria. Hi podem copsar, també, els models i els fantasmes de la societat postmoderna. És el que cerquen de fer, millor que jo, altres autors en aquest mateix monogràfic.

Bibliografia

- ELIAS, Norbert; DUNNING, Eric (1992) *Deporte y ocio en el proceso de civilización*, FCE, Mèxic.
- FEIXA, Carles (1990) *Una història oral de la joventut a Lleida, 1936-1990*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- FEIXA, Carles (1993) *La joventut com a metàfora. Sobre les cultures juvenils*, Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- GEERTZ, Clifford (1990) *Interpretación de las culturas*, Gedisa, Barcelona.
- INIESTA, M.; VILLARÓ, A.; FEIXA, C. (1991) *Entre bosc i lo riu hi passava la vida. El temps dels rais*, Programa Pirineus, la Seu d'Urgell.
- LUSCHEN, G. i WEIS, K., Eds. (1979) *Sociología del deporte*, Miñón, Valladolid.

MAUSS, Marcel (1979) *Sociología y Antropología*, Tecnos, Madrid.

OLIVERA, Javier; OLIVERA, Alberto (1994) "Intento de clasificación taxonómica de las actividades físicas de aventura en la naturaleza", *AEISAD*, Valladolid.

PADIGLIONE, V.; CANEVACCI, M. i PANUNZIO, M. (1984) *Lo sport tra natura e cultura*, Guida, Napoli.

PADIGLIONE, Vincenzo (1988) "Antropología dello sport e del tempo libero", ponència presentada a *L'antropologia a la societat*, III Colloqui de l'ICA, Barcelona, octubre.

PADIGLIONE, Vincenzo (1989) *Il Cinghiale Cacciatore. Antropologia simbolica della caccia in Sardegna*, Armando, Napoli.

PUIG, Núria et al. (1987) "Los jóvenes, la oferta asociativa y el deporte", *Revista de Investi-*

gación sobre las Ciencias de la Educación Física y del Deporte, 7: 10-28.

TURNER, Víctor (1980) *La selva de los símbolos*, Siglo XXI, Madrid.

SACK, Hans-Gerhard (1988) "The relationship between Sport Involvement and Lyfe-style in Youth Cultures", in *International Review for the Sociology of Sport*, vol. XXIII, 3:213-231.

VEBLEN, Thorsten (1979) "El deporte como conducta depredadora atávica", in Luschen i Weis (Eds.).

Vull fer constar el meu agraïment a Javier Olivera per la seva provocació a endagar una reflexió antropològica sobre els esports d'aventura i pels seus comentaris a una pri-

mera versió del text. També vull agrair Vincenzo Padiglione ser la seva inicial inspiració per ocupar-me d'un terreny inexplorat a casa nostra: l'antropologia de l'esport. Aquest treball no s'ha d'entendre, donç, com el balanç d'un recorregut ja fet, sinó només com un hipotètic programa de viatge per un país que no conec.